

Karolina Bednarz

ORCID:0009-0007-9761-7013

e-mail:karo8686wrzesien@gmail.com

Badacz niezależny, Kielce

Katarzyna Rogozińska

ORCID 0000-0001-6867-0834

e-mail:krogozinska@ujk.edu.pl

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Integracja rówieśnicza dzieci w wieku przedszkolnym poprzez aktywność muzyczną

Peer integration of pre-school children through musical activity

<https://doi.org/10.34739/sn.2025.25.06>

Abstrakt: Artykuł ma charakter teoretyczny, jest próbą ukazania integracji rówieśniczej dzieci w wieku przedszkolnym poprzez aktywność muzyczną. W tym wieku następuje intensywny rozwój fizyczny, emocjonalny, poznawczy i społeczny. Dziecko, także z niepełnosprawnością, będące częścią grupy społecznej, jaką tworzy zbiorowość przedszkolna, podejmuje pierwsze próby interakcji z osobami spoza kręgu najbliższych osób poprzez różne formy. Jedną z tych form jest aktywność muzyczna dzieci tj.: śpiew, ruch przy muzyce, gra na instrumentach muzycznych, aktywne słuchanie muzyki, tworzenie muzyki przez dzieci. Odpowiednio zorganizowane i poprowadzone przez nauczyciela aktywności kształcą nie tylko ogólny rozwój dzieci, ale przyczyniają się do budowania pozytywnych relacji między nimi, a także doskonalą ich kompetencje społeczno-komunikacyjne. Stąd tak ważna jest wspólna edukacja dzieci pełnosprawnych z dziećmi z niepełnosprawnością.

Słowa kluczowe: *integracja rówieśnicza, aktywność muzyczna, muzyka w edukacji, dziecko w wieku przedszkolnym, dziecko z niepełnosprawnością*

Abstract: This article is theoretical in nature, it is an attempt to show the peer integration of preschool children through musical activity. At this age, intensive physical, emotional, cognitive and social development takes place. A child, also with a disability, who is part of the social group created by the preschool community, makes the first attempts to interact with people outside the circle of closest people through various forms. One of these forms is musical activity of children, i.e.: singing, movement to music, playing musical instruments, active listening to music, creating music by

children. Properly organized and led by the teacher, activities shape not only the general development of children, but also contribute to building positive relationships between them, and also improve their social and communication skills. Hence, joint education of able-bodied children with children with disabilities is so important.

Keywords: peer integration, musical activity, music in education, preschool child, child with disability

Wprowadzenie

Wiek przedszkolny jest bardzo ważnym okresem w życiu dziecka. To właśnie w tym czasie nabywane są pierwsze kluczowe kompetencje z zakresu obszaru fizycznego, emocjonalnego, poznawczego oraz społecznego stanowiące podstawę dla dalszego procesu edukacji i wychowania. Edukacja bowiem ma doniosły wpływ na życie każdego człowieka, także osób z niepełnosprawnościami, uczy samodzielności, niezależności, poszerza zainteresowania. Dziecko z niepełnosprawnością będące częścią grupy społecznej, jaką tworzy zbiorowość przedszkolna, również podejmuje pierwsze próby interakcji z osobami spoza kręgu najbliższych osób (mama, tata, rodzeństwo, dziadkowie). Środowiska takie tworzą także warunki do kształtowania w dzieciach postawy opartej na szacunku, empatii i zrozumieniu osoby z niepełnosprawnością. Podejmowanie takich interakcji i nawiązywanie nowych znajomości z rówieśnikami w trakcie codziennych czynności, pozwala wszystkim dzieciom w sposób naturalny zdobywać umiejętności, wiedzę, budować otwartość potrzebną do życia w społeczeństwie, w którym coraz więcej osób zmaga się z różnymi niepełnosprawnościami. Tak obserwowane działanie na etapie wychowania przedszkolnego jest ściśle powiązane z integracją rówieśniczą. Jej występowanie może przebiegać w sposób zróżnicowany w zależności od podejmowanych działań w trakcie wychowania przedszkolnego.

Jedną z form wspomagającą procesy integracji w przedszkolu są działania muzyczne, a dokładniej podejmowana przez wszystkie dzieci, również z niepełnosprawnością, aktywność muzyczna tj. śpiew, gra na instrumentach, aktywne słuchanie muzyki, ruch przy muzyce czy tworzenie muzyki. Taka działalność daje dzieciom możliwość wyrażania poprzez śpiew, wspólne muzykowanie czy taniec swoich emocji. Odpowiednio zorganizowane i poprowadzone przez nauczyciela ćwiczenia muzyczne kształcą nie tylko ogólny rozwój dzieci,

lecz mogą przyczynić się także do budowania pozytywnych relacji między nimi oraz doskonalić ich kompetencje społeczno-komunikacyjne.

Pojęcie integracji rówieśniczej

W życiu każdego człowieka niezmiernie ważną rolę obok domu rodzinnego spełnia także przedszkole. Dziecko może w nim zaobserwować m.in., że nie wszyscy ludzie są tacy sami [Łaniecka, 2019, s. 193]. Dlatego tak istotna jest wspólna edukacja dzieci niepełnosprawnych z dziećmi pełnosprawnymi już na etapie przedszkolnym. Pedagogika przedszkolna łączy bowiem teorię z praktyką wychowania przedszkolnego, obejmując cały zakres działalności przedszkola: wszechstronne wychowanie, zapewnienie opieki i prawidłowego rozwoju, przygotowanie do szkoły, współpraca z rodzicami i środowiskiem. Jak pisze Anna Klim-Klimaszewska:

w ścisłym związku z istotą systemu wychowania pozostaje konieczność uwzględnienia akceleracji rozwoju dziecka. Konieczne jest integrowanie treści wszystkich dziedzin wychowania przedszkolnego, a służą temu wszelkie formy pracy, które są koncentrowane wokół działalności dzieci pełnosprawnych i niepełnosprawnych, gdyż integrujące treści są dopasowane do ich właściwości psychofizycznych [Klim-Klimaszewska, 2010, s. 124].

Obserwując funkcjonowanie dzieci w wieku przedszkolnym, zauważyć można zależność między ich zachowaniami. Bardzo wyraźnie zauważalne jest zjawisko, w którym reakcja poszczególnej osoby zostaje powielona przez pozostałą część grupy. Tym samym obserwatorzy podejmują czynny udział w danym wydarzeniu. Inicjowanie takich zachowań nie jest zazwyczaj przypisane na stałe do jednej osoby, lecz ulega modyfikacjom. Taka sytuacja przyczynia się w dużej mierze do wytworzenia grupy społecznej. Jednak na jej zbudowanie ma wpływ nie tylko spontaniczne działanie dzieci, lecz również warunki, w których zostaje im narzucona tzw. grupa formalna, np. w wyniku przynależności do placówki wychowania przedszkolnego. Wewnątrz tak powstałej wspólnoty, tworzą się mniejsze, nieokreślone w sposób formalny grupy o charakterze subiektywnym lub obiektywnym, których główne kryterium opiera się na opinii, czy dane dziecko obdarza kogoś większą lub mniejszą sympatią [Al-Khamisy, 2006, s. 32]. Wiek przedszkolny w życiu człowieka jest okresem, który określany jest w procesie socjalizacji jako druga faza. Obejmuje ona rozwój

komunikacji, nawiązywania relacji z rówieśnikami i osobami dorosłymi, nauki współdziałania, a także poznawania wielu osób oraz siebie samego, w różnorodnych, nowych sytuacjach [Al-Khamisy, 2006, s. 21-22]. Niewątpliwie przebieg tego etapu w życiu człowieka często jest utrudniony i uniemożliwia prawidłowe funkcjonowanie całej grupy. W efekcie tego dojść może do powstania konfliktów lub niesprzyjającej atmosfery. Aby dokładniej zrozumieć jej znaczenie o charakterze socjologicznym, można przywołać definicję, która trafnie ujmuje problematykę danego zjawiska, jako „proces scalania się” lub innymi słowy: „dostosowania do siebie zachowań ludzi w grupie” (Integracja społeczna). Integrowanie rówieśników jest działaniem długotrwałym wymagającym dużego zaangażowania oraz nakładu pracy. Stosuje się go przede wszystkim do wytworzenia przyjaznej atmosfery, w której dzieci chętnie będą współpracować, tworzyć nowe znajomości oraz czuć się akceptowane przez innych. Budowanie pozytywnych relacji w procesie edukacji ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa i poczucia przynależności przez wszystkich wychowanków. Jest to niezwykle ważny proces skierowany do całej grupy, ale przede wszystkim do dzieci nieśmiałych, wycofanych, z niską samooceną, którym towarzyszy trudność w uczeniu się, nawiązywaniu komunikacji i relacji z innymi. Zintegrowani rówieśnicy to tacy, którzy szanują siebie nawzajem oraz wspierają się w codziennych zadaniach. Umieją czerpać radość ze wspólnie spędzonego czasu i nie odsuwają nikogo od zabawy. Nie ma tutaj miejsca na przejawy agresji (słownej lub fizycznej), wykluczenie lub poczucie wyższości na tle pozostałych osób. Jest to bardzo trudne zadanie, którego realizacja wiązać się może z wieloma niepowodzeniami oraz trudnościami. Ważną w tym miejscu rolę odgrywa nauczyciel. Zbudowanie przez wychowawcę zaufania uczniów oraz rodziców, stanowi fundament dla całej grupy przedszkolnej. Nie jest bowiem możliwe stworzenie bezpiecznego oraz przyjaznego miejsca bez pozytywnej i otwartej postawy dorosłego. To właśnie do jego zadań należy nauczenie dzieci odpowiednich zachowań w zależności od danej sytuacji. Osoba dorosła stanowi przecież wzór do naśladowania przez wychowanków, którzy powielając jej działania, ośmielają się i angażują w różnorodne aktywności. Niezbędne jest również określenie i przyjęcie reguł, określających prawidłowe funkcjonowanie grupy, które w znacznym stopniu przyczynić się mogą do wzmocnienia pożądanых postaw wśród dzieci. Placówka przedszkolna powinna więc być miejscem, w którym każdy czuje się dobrze i może obdarzyć zaufaniem inne

osoby. Natomiast stworzenie odpowiedniego klimatu i przyjaznej atmosfery, wspomaga kształtowanie się pozytywnych relacji między dziećmi oraz wychowawcą (Misiarz). Należy również podkreślić, że całość podejmowanych działań wychowawczy w procesie integracji uzależniona jest od poziomu jego kompetencji, czyli: „zdolności i gotowości do wykonywania zadań na określonym poziomie”. Szczególnie istotną rolę odgrywają w tym miejscu kompetencje wychowawcze, opierające się na zastosowaniu działań mających wpływ na wychowanków, należą do nich m.in. umiejętności: nawiązywania kontaktów, komunikacyjne bądź rozwiązywania problemów danego wieku rozwojowego [Strykowski, 2005, s. 17].

Dzieci z niepełnosprawnością w przedszkolu

Niepełnosprawność to ważny temat społeczny. W dzisiejszym świecie istnieje wiele definicji niepełnosprawności. Jedną z nich podaje Janusz Kirenko: „niepełnosprawność to kategoria bardzo szeroka, obejmująca wszelkie trwałe uszkodzenia zdrowia, utrudniające funkcjonowanie w wielu dziedzinach życia, pracy, rodzinie, szkole czy życiu osobistym” [Kirenko, 2007, s. 13]. Rozumienie tego pojęcia z biegiem czasu zmieniało się. Obecnie odnosi się bardziej do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym osób z niepełnosprawnościami [Bieńkowska, Karczmarzyk, 2020, s. 216].

Rozwój dziecka z niepełnosprawnością odbywa się głównie w środowisku rodzinnym. Andrzej Twardowski wskazuje na kilka czynników go wspomagających m.in.: okazywanie miłości, skoncentrowanie uwagi na zachowaniu dziecka i kierowanie zachowaniem, uważne słuchanie, dopasowanie oddziaływań do potrzeb i możliwości dziecka, wzajemność. Innymi formami aktywności jest udział w wydarzeniach kulturalnych i społecznych, organizowanych przez środowiska lokalne np.: festyny, wystawy, imprezy plenerowe, jarmarki, kiermasze [Twardowski, 2014, s. 15, 21-23, 25].

Oprócz środowiska rodzinnego integracja w dużym stopniu odbywa się również w przedszkolu ukazując rezultat całościowego procesu wychowania [Klim-Klimaszewska, 2010, s. 123]. Celem, jak również zadaniem nauczania integracyjnego jest:

integracja dzieci niepełnosprawnych i pełnosprawnych w naturalnym środowisku rówieśniczym; kształtowanie wzajemnej tolerancji i akceptacji, nauczanie wielo-
poziomowe w ramach wspólnego programu nauczania poprzez: dostosowanie

programu nauczania do potrzeb i możliwości każdego ucznia w zakresie treści i metod oraz tempa uczenia się poszczególnych dzieci (indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny – IPET); aktywizacja dzieci poprzez zastosowanie metod opartych na współpracy, gdzie pomimo różnic ujawniają się podobne wartości i potrzeby; tworzenie sytuacji dających możliwość twórczego rozwoju dziecka poprzez różnorodną działalność; stymulowanie rozwoju dziecka niepełnosprawnego i przygotowywanie go do przyszłego samodzielnego włączenia się w życie społeczne, poprzez zrozumienie swojej odrębności, kształtowanie postaw prospołecznych wobec osób niepełnosprawnych, a także takich postaw osób niepełnosprawnych w stosunku do osób pełnosprawnych [Buchnat, 2015, s. 61].

Jak słusznie zauważyła Anna Klim-Klimaszewska, „dziecko w przedszkolu nie tylko wykonuje czynności związane z przygotowaniem do nauki szkolnej, ale także usprawnianiem wielostronnych umiejętności, które później wykorzystuje podczas różnorodnych zadań, zapoznaje się z działaniami, które pomogą mu w sytuacjach naturalnych, występujących w codziennym życiu” [Klim-Klimaszewska, 2010, s. 124].

Rozwój społeczny i muzyczny dzieci w wieku przedszkolnym

Wiek przedszkolny przypada na okres dorastania między trzecim a szóstym rokiem życia i stanowi czas intensywnych zmian w funkcjonowaniu dziecka. Jak podaje Wincenty Okoń, pojęcie rozwoju należy ujmować jako: „proces polegający na występowaniu w danym przedmiocie określonych zmian ilościowych i jakościowych” [Okoń, 1984, s. 264]. Należy dodać, że zdaniem Okonia jest to: „proces przemian następujących jako wynik ścierania się przeciwstawnych sił, przy czym stopniowo narastające zmiany ilościowe przechodzą w jakościowe” [Okoń, 1984, s. 264]. Z kolei zdaniem Janusza Reykowskiego i Grażyny Kochańskiej rozwój można definiować jako przyrost ilościowy (np. proces nabywania wiedzy, doświadczenia i umiejętności), osiąganie standardów (np. opanowanie zadań typowych dla poszczególnych etapów życia lub ogólnie przyjętych zachowań mieszczących się w standardach funkcjonowania społecznego), lub ukierunkowane zmiany jakościowe (przechodzenie ku wyższym standardom, wraz ze zwiększeniem precyzyjności i efektywności poszczególnych funkcji) [Brzezińska, 2000, s. 41-44].

Różnice zachodzące w rozwoju dzieci mogą mieć odmienne źródło i charakter. Należy zatem wspomnieć o czynnikach, które determinują kształtowa-

nie się młodego człowieka, a należą do nich przede wszystkim czynniki środowiskowe i biologiczne [Wasilewska, 2021, s. 8]. Pierwsze z nich obejmują m.in. grupę społeczną, w której dziecko przebywa, postawy wychowawcze, tryb życia rodziny, jak również zapewniony dostęp do edukacji. Z kolei drugie określają czynniki biologiczne i są zbiorem predyspozycji genetycznych, czyli właściwości budowy i rozwoju fizycznego, układu nerwowego, struktur mózgowych itp.

Wraz z zauważalnymi zmianami zachodzącymi w obszarze rozwoju społecznego dostrzec można różnice postrzegania oraz podejmowania aktywności mających ścisły związek z muzyką. Dzieje się tak m.in. z powodu wrodzonych cech dziecka, które od najmłodszych lat wywołują w nim naturalną ciekawość oraz chęć eksplorowania otaczającego go świata. Należy jednak zaznaczyć, że sposób doświadczania i przeżywania muzyki jest uzależniony od różnorodnych czynników. Zaliczyć do nich możemy np. dostęp do instrumentów muzycznych, poziom muzykalności osób z najbliższego otoczenia, a także ich stosunek wobec podejmowania aktywności muzycznych. Nie należy również pomijać czynników genetycznych oraz anatomiczno-fizjologicznych uwarunkowań organizmu dziecka [Parkita, 2013, s. 14]. Postępujący rozwój młodego człowieka odgrywa dużą rolę w procesie kształcenia kompetencji muzycznych. Zdaniem psychologów muzyki „skutkuje to szybkim rozwojem pamięci i wyobraźni muzycznej oraz spontaniczną muzyczną ekspresją” [Głuska, 2012, s. 38]. Dokonując analizy badań, dostrzec można jednak pewną zależność, z której wynika, że rozwijanie się zdolności muzycznych dzieci odbywa się najefektywniej do dziewiątego roku życia [Kondracka-Szala, 2020, s. 8]. Można zatem stwierdzić, że etap wieku przedszkolnego, jak również wczesnoszkolnego, stanowi ważny element omawianego procesu.

Formy aktywności muzycznej dzieci w wieku przedszkolnym

W Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej w sposób szczegółowy zostały określone

osiągnięcia dziecka, treści oraz cele szczegółowe dotyczące muzyki w przedszkolu [Rozporządzenie, 2017, s. 2-7]. Można je ująć w następujący sposób jako:

- uczestniczenie w indywidualnych oraz zbiorowych zabawach muzycznych, ukierunkowanych na aktywną działalność wychowanków, poprzez takie czynności jak np. śpiewanie lub gra na instrumentach muzycznych;
- inicjowanie działań mających na celu pobudzenie wychowanków do podejmowania prób eksperymentowania: głosem, rytmem, ruchem oraz dźwiękiem, budując tym samym ich wyobraźnię i wrażliwość muzyczną, a także umiejętność wyrażania swoich emocji poprzez aktywności muzyczne [Rozporządzenie, 2017, s. 3-6].

Jak wcześniej wspomniano w literaturze przedmiotu znaleźć można podział form aktywności muzycznej: śpiew, gra na instrumentach, ruch przy muzyce, aktywne słuchanie muzyki, twórcza aktywność muzyczna dziecka [Kondracka-Szala, 2020, s. 33]. Powyższe formy aktywności muzycznej dziecka odnajdują szerokie zastosowanie w procesie nauczania. Ich obecność integruje różne sfery rozwojowe dziecka, angażując je w trakcie zajęć dydaktycznych.

Śpiew

Głos ludzki stanowi naturalne źródło dźwięku. Wykorzystywany jest do wyrażania zróżnicowanych uczuć i emocji, takich jak np. radość, smutek lub złość. W obecnych czasach możliwość wydobywania głosu w dowolnie wybranym momencie przyczynia się w znacznej mierze do rozpowszechnienia umiejętności śpiewania, a także do jego wszechstronnego zastosowania. Należy jednak na samym początku przytoczyć definicję omawianej formy muzycznej, której sformułowania podjął się Jerzy Habela. Według niego śpiew to: „sztuka artystycznego operowania głosem; najstarszy typ wykonawstwa muzycznego” [Habela, 1998, s. 193]. Śpiew wykorzystywany jest m.in. jako sposób tworzenia interakcji nauczyciela z wychowankami, jak również budowania przyjaznej oraz radosnej atmosfery w grupie, która pozytywnie wpływa na zaangażowanie oraz nastawienie dzieci wobec wykonywanych czynności. Nauczyciel może zainicjować sytuację, w której zachęci dzieci do wykonania śpiewu zbiorowego. Służyć to może m.in. zaangażowaniu całej grupy, w tym również dzieci nieśmiałych i wycofanych lub takich, które potrzebują dodatkowego bodźca do skupienia swojej uwagi nad omawianym tematem. Śpiewanie grupowe

stanowi dobrą okazję do zintegrowania wszystkich dzieci oraz umocnienia więzi między nimi. Nie należy zapomnieć, że jest to także metoda mająca na celu uatrakcyjnienie poruszanego tematu podczas zajęć, gdyż zobrazowanie zagadnienia śpiewem umożliwia zdobywanie wiedzy oraz jej utrwalanie w sposób ciekawy dla najmłodszych. Niejednokrotnie nauczyciele wychowania przedszkolnego włączają śpiew prostych rytmicznie piosenek do powtarzających się czynności, które są znane dzieciom i stanowią stały element ich dnia codziennego. Należać do nich może: poranne powitanie, mycie rąk, sprząatanie itp. Tak organizowana aktywność zachęca dzieci do działania, jednocześnie kształtując w nich poprawne nawyki dnia codziennego. Można zatem stwierdzić, że śpiew stanowi ważny element w procesie rozwoju, wychowania i edukacji. Jego wykorzystanie przyczyniać się może do prawidłowego poznawania siebie oraz otoczenia.

Gra na instrumentach

Muzykowanie, czyli innymi słowy gra na instrumentach, to powszechnie realizowana aktywność na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Spowodowane jest to głównie wszechstronnym oddziaływaniem tej formy muzycznej na rozwój dziecka. Kontakt z instrumentami dostarcza najmłodszym możliwości przeżywania pozytywnych emocji. Jak pisze Marta Kondracka-Szała, nauka gry na instrumencie to działanie silnie oddziałujące na „wiele ważnych funkcji np. poczucia rytmu, wrażliwości na zmiany tempa, dynamiki, wysokości i barwy dźwięku, rozwija koordynację wzrokowo-słuchowo-ruchową, sprawność manualną” [Kondracka-Szała, 2020, s. 35]. Badaczka dodaje, że muzykowanie, które może być aktywnością indywidualną lub zbiorową, wytwarza w dzieciach poczucie decyzyjności, sprawczości oraz wspomaga współdziałanie i pozytywne zachowania w grupie [Kondracka-Szała, 2020, s. 35].

Ruch przy muzyce

Nieodłącznym elementem w życiu każdego dziecka jest ruch. To właśnie on w znacznym stopniu przyczynia się do prawidłowego rozwoju dziecka. Podejmowane aktywności ruchowe kształtują zdolności fizyczne, emocjonalne oraz społeczne. Poznawanie świata w taki sposób dostarcza najmłodszym wielozmysłowych doznań, stymulujących ich wszechstronny rozwój. Dzieci już od najmłodszych lat charakteryzują się podświadomą chęcią zaspokajania potrzeby ruchu. Takiemu zachowaniu towarzyszy określenie „głód ruchu”, który

włącza aktywność fizyczną dziecka do codziennych zajęć wychowawczych. Szczególne miejsce zajmują tutaj gry oraz zabawy ruchowe, w trakcie których dzieci mają możliwość wzmocnienia siły swoich mięśni, ścięgien oraz więzadeł. Można również zaznaczyć, że poprzez ruch dziecko przystosowuje swój organizm do stale zmieniających się warunków środowiskowych, zdobywając tym samym odporność przed rozwijającymi się chorobami. Bez wątplenia aktywność ruchowa dziecka ma znaczący wpływ na przeciwdziałanie powstawania wad postawy. Jednak to nie jedyny korzystny czynnik, gdyż ruch często wykorzystywany jest jako wsparcie podczas eliminowania otyłości, zarówno u dzieci, jak i osób dorosłych [Owczarek, 2021, s. 7-10]. Powyższe zadania aktywności ruchowej określić można poprzez wyodrębnienie następujących funkcji, których wyszczególnienia podjął się Sławomir Owczarek, a należą do nich: funkcja stymulacyjna, funkcja adaptacyjna, funkcja kompensacyjna (wyrównawcza), funkcja korekcyjna (naprawcza) [Owczarek, 2001, s. 8-9].

Aktywne słuchanie muzyki

Okres prenatalny jest nierozłącznym i zarazem bardzo ważnym etapem życia każdego człowieka, którego przebieg silnie oddziałuje na dalsze życie oraz prawidłowe funkcjonowanie. Jest to przede wszystkim czas intensywnego rozwoju całego organizmu, w tym również zmysłów pozwalających na odbieranie bodźców z otoczenia [Głuska, 2012, s. 28]. Jak dowodzą liczne badania [Burda, 2015], aktywne słuchanie muzyki silnie oddziałuje na mózg zarówno osoby dorosłej, jak i dziecka. Pobudzone do wzmożonej aktywności zostają części mózgu odpowiedzialne m.in. za koncentrację, pamięć, twórczą aktywność, a także kompetencje poznawcze. Według wielu uczonych słuchanie ulubionej muzyki wytwarza w organizmie dopaminę, która jest odpowiedzialna za odczuwanie szczęścia. Wskazują na to m.in. badania przeprowadzone przez naukowców z University of London w 2010 r. [Burda, 2015]. W celu zrealizowania założonego eksperymentu zaangażowano blisko osiem tysięcy osób poniżej osiemnastego roku życia, których reakcje wykazały, że pozytywny wpływ na stymulowanie pracy mózgu jest uzależniony przede wszystkim od odpowiednio dobranego repertuaru względem odbiorcy, a także towarzyszącemu uczuciu przyjemności. Z kolei Anna Głuska przywołała w swej pracy eksperyment, który wykazał, że: „dzieci stymulowane dźwiękami skrzypiec w okresie życia płodowego wykazały się w dzieciństwie szybszym rozwojem funkcji językowych,

większą aktywnością ruchową i lepszą koordynacją sensoryczno-motoryczną” [Głuska, 2012, s. 31]. Takie założenia podkreślają silne oddziaływanie słyszanej muzyki zarówno we wczesnym wieku rozwojowym, jak również okresie prenatalnym, gdy receptory odpowiedzialne za słuch wciąż się wykształcają.

Na etapie wychowania przedszkolnego zastosowanie aktywności muzycznej, jaką jest słuchanie muzyki, w znacznym stopniu ma na celu wyciszenie wychowanków oraz zrelaksowanie ich poprzez obniżenie stresu i napięcia mięśniowego. Odpowiednio dobrana muzyka, rozwija wrażliwość emocjonalną, stwarzając przy tym sytuację, podczas której dzieci doświadczają zróżnicowanych emocji [Trzcionka-Wieczorek, 2017, s. 221]. Można również zaznaczyć, iż przebieg omawianej czynności występować może na dwa sposoby: jako główna część zajęć, mająca na celu kształtowanie i doskonalenie zmysłu słuchu lub jako aktywność realizowana w trakcie trwania pozostałych form aktywności muzycznych.

Twórcza aktywność muzyczna dziecka

Ostatnią z omawianych form aktywności muzycznej jest twórcza aktywność dziecka. Zdaniem Wincentego Okonia twórczość można ujmować jako: „działalność dziecka, której owocem są nowe i oryginalne wytwory w dziedzinie poznania, sztuki i techniki” [Okon, 1984, s. 325]. Podobne ujęcie zostało zaprezentowane w jednej z publikacji Tomasza Szpyrki, który twierdzi, że: „o twórczości mówimy zatem wtedy, kiedy mamy do czynienia z aktywnością, w wyniku której powstaje nowy wytwór, lub taką, która w nowy sposób prowadzi do wytworzenia wytworów już znanych” [Szpyrka, 2010, s. 14]. Można zatem stwierdzić, że jest to zbiór łączący wszystkie powyżej przedstawione elementy tj.: śpiew, ruch przy muzyce, gra na instrumentach muzycznych oraz słuchanie muzyki. Podstawową cechą, która wyróżnia ją na tle innych jest towarzysząca podczas ćwiczeń improwizacja, czyli, innymi słowy, spontaniczne, swobodne działanie, które umożliwia dziecku lepsze poznanie swojego ciała, emocji oraz wyrażenie własnej ekspresji, pozwalając tym samym lepiej doświadczyć, jak również zrozumieć poznawany utwór muzyczny. Tak rozumiana aktywność wspiera nie tylko rozwój wyobraźni, umiejętności kreatywnego i samodzielnego myślenia, ale także kształtowanie prawidłowej postawy i koordynacji ruchowej [Trzcionka-Wieczorek, 2017, s. 224]. Wielość form aktywności muzycznej może wspomagać twórczy rozwój podopiecznego. Spontanicznie podejmowane przez przedszkolaków działania wytwarzają chęć głębszego

poznawania świata oraz podejmowania interakcji z innymi dziećmi i wychowawcą. Jednakże należy pamiętać, że jest to jedynie część korzyści wynikających z przeprowadzanych ćwiczeń oraz zabaw. Równie częstymi rezultatami okazać się mogą umiejętności z takich obszarów rozwoju, jak: rozwój fizyczny, rozwój poznawczy, rozwój emocjonalny i rozwój społeczny. Mowa tutaj m.in. o doskonaleniu precyzji ruchów, które przyczyniają się do rozwoju motoryki dużej oraz małej, np. podczas gry na instrumentach muzycznych lub słuchu dziecka, który staje się coraz bardziej wrażliwy na różnice w tempie, dynamice i rytmie słyszanych utworów. Kształtowane są również umiejętności językowe, w tym wymowa, słownictwo i rozumienie tekstu, które w znacznym stopniu wpływają również na sferę społeczną, gdzie dziecko podejmuje się interakcji z innymi, uczy się współpracy w grupie i wzajemnego słuchania [Trzcionka-Wieczorek, 2017, s. 221, 224].

Elementem integracji rówieśniczej w przedszkolu między dziećmi pełnosprawnymi a dziećmi z niepełnosprawnością może być zabawa. Poniżej przedstawione zostały przykładowe zabawy muzyczne, których wykorzystanie może przyczynić się do budowania wspólnoty w grupie przedszkolnej, a także życzliwej i przyjaznej atmosfery.

- „Pozdrowienia” – dzieci wraz z nauczycielem siedzą w kole na dywanie. Każda osoba kładzie przed sobą wybrany instrument muzyczny. Zabawę rozpoczyna nauczyciel, który wypowiadając imię jednego dziecka, wystukuje dowolny rytm na swoim instrumencie. Osoba do której były skierowane pozdrowienia kontynuuje zabawę, wymieniając imię innego wychowanka. Aktywność kończy się, gdy imiona wszystkich dzieci zostaną wymienione [Fabiszewska i in., 2015, s. 14].
- „Dzień dobry, do widzenia” – dzieci maszerując w rytm słyszanej muzyki, machają do siebie rękami oraz uśmiechają się na znak powitania. Na uderzenie tamburynu, zapowiadającego rozpoczęcie refrenu utworu, wychowankowie dobierają się w pary i tańczą podskakując z nogi na nogę. Gdy rozpoczyna się kolejna zwrotka, osoby z par żegnają się i powracają do marszu, pozdrawiając pozostałych uczestników. Z każdym rozpoczęciem refrenu dzieci łączą się w pary z innym rówieśnikiem [Fabiszewska i in., 2015, s. 5].
- „Adam siedmiu synów miał” – wszyscy trzymają się za ręce i chodząc po obwodzie koła śpiewają znaną im piosenkę. Jedno z dzieci znajduje się

w środku i pokazuje dowolny ruch, który naśladują pozostałe. Po zdemonstrowaniu ćwiczenia dziecko wybiera następną osobę i zajmuje jej miejsce. Zabawa kończy się, gdy każdy zostanie zaproszony do środka koła [Fabiszewska i in., s. 94].

Analizując poszczególne korzyści wynikające z włączenia do zajęć twórczej muzycznej aktywności dziecka, należy skupić swą uwagę na samym rozwoju kreatywności. Wyrażanie własnych emocji poprzez dokonywanie eksperymentów dźwiękami, dostarcza takich doświadczeń, które pomagają kształtować wyobraźnię, a także abstrakcyjne myślenie. Dzieci dostrzegają swoją sprawczość, a także oryginalność w działaniu, otwierając tym samym swoją ciekawość na dalsze poznawanie otoczenia. Poprzez eksplorację różnych działań muzycznych mają okazję odkryć wielowymiarowy charakter muzyki, jak również swój potencjał w jej twórczym tworzeniu. Chcąc wesprzeć rozwój poszczególnych korzyści, ważne jest dostarczanie dziecku zróżnicowanych materiałów, które posłużą mu jako źródło poznania. Im większa różnorodność podejmowanych aktywności, środków dydaktycznych, technik i form pracy, tym większa szansa na dotarcie do większej części grupy wychowanków i wzbudzenie w nich zainteresowania oraz chęci działania podczas zajęć umuzykalniających. Ważną rolę odgrywa w tym miejscu nauczyciel, bowiem do jego zadań należy zastosowanie takich form aktywności muzycznej, które nie będą kształtować wśród wychowanków postaw biernych, lecz zachowań przepiętnych kreatywnością oraz twórczym myśleniem.

Podsumowanie

Kształcenie dzieci z niepełnosprawnościami w przedszkolach jest organizowane na każdym etapie edukacyjnym, w pełnej integracji z pełnosprawnymi rówieśnikami [Grabowska, 2015, s. 37]. Bardzo ważna jest zatem wspólna edukacja dzieci niepełnosprawnych z dziećmi pełnosprawnymi na etapie przedszkola. Pedagogika przedszkolna łączy bowiem teorię z praktyką wychowania przedszkolnego oraz obejmuje cały zakres działalności przedszkola, którego zadaniem jest wszechstronne wychowanie dzieci, zapewnienie im opieki i prawidłowego rozwoju, przygotowanie do szkoły oraz współpraca z rodziną i środowiskiem. Warunki życia współczesnych dzieci sprawiają, że przyspieszony jest ich rozwój fizyczny oraz rozwój w zakresie zasobu pojęć i wiadomości. Istotne jest równoległe stosowanie w toku procesu edukacji poznania przez

dziecko świata i ludzi, przeżywania emocjonalnego i kształtowania postaw społeczno-moralnych czy wychowania w poszanowaniu osób z niepełnosprawnością [Klim-Klimaszewska, 2010, s. 124]. Zatem tworzenie większej liczby grup integracyjnych w przedszkolach oraz wcielanie w praktykę zawodową założeń edukacji włączającej będzie sprzyjać budowaniu odpowiedniej wiedzy, jak również pozytywnych postaw wobec osób z niepełnosprawnością. Nawiązywanie przez dzieci pełnosprawne relacji rówieśniczych w codziennych kontaktach w przedszkolu z dziećmi o zróżnicowanej sprawności oraz różnych ograniczeniach będzie sprzyjać wywieraniu pozytywnego wpływu pomiędzy nimi. Akceptacja ze strony rówieśników sprzyjać będzie podwyższeniu samooceny dzieci z niepełnosprawnością, budowaniu ich wiary we własne możliwości. A to z kolei ułatwi im funkcjonowanie w dorosłym już życiu oraz otworzy na innych ludzi.

Bibliografia

- Al.-Khamisy D. (2006), *Edukacja przedszkolna a integracja społeczna*, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa.
- Bieńkowska M., Karczmarzyk M., (2020), *Osoba z niepełnosprawnością w oczach dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Analiza znaczeń wizualno-werbalnych konstruowanych przez uczniów klas trzecich*, „Niepełnosprawność”, nr 37, s. 215-228.
- Brzezińska A. (2000), *Społeczna psychologia rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa.
- Buchnat M. (2015), *Formy organizacji kształcenia dziecka z lekką niepełnosprawnością intelektualną a jego kompetencje społeczne*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Burda K., (2015), *Jak muzyka zmienia mózg*, <https://www.newsweek.pl/zdrowie-i-nauka/nauka/jak-muzyka-zmienia-mozg/yv2lwsx>.
- Dziecko z niepełnosprawnością w przedszkolu i szkole ogólnodostępnej. Wyzwanie dla JST*, (2015), Grabowska A. i in. (red.), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa.
- Fabiszewska I. i in. (2015), *Kraina przedszkolaka. Przewodnik metodyczny*, Wydawnictwo MAC, Kielce.
- Głuska A.A. (2012), *Rozwój zmysłu słuchu i muzycznej wrażliwości od okresu prenatalnego do wieku przedszkolnego*, [w:] Czerniawska E. (red.), *Muzyka i my. O różnych przejawach wpływu muzyki na człowieka*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, s. 27-40.
- Habela J. (1998), *Słowniczek muzyczny*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Kraków.
- Integracja społeczna*, [w:] *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/integracja%20spo%C5%82eczna.html>.

- Kirenko J. (2007), *Indywidualna i społeczna percepcja niepełnosprawności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Klim-Klimaszewska A. (2010), *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Instytut Wydawniczy ERICA, Warszawa.
- Kondracka-Szala M. (2020), *Edukacja muzyczna z metodyką. Skrypt do przedmiotu*, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, <https://repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/publication/115745/edition/107018/edukacja-muzyczna-z-metodyka-skrypt-do-predmiotu-kondracka-szala-marta-orcid-0000-0003-0539-7820>.
- Łaniecka J. (2019), *Edukacja dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami*, „Konińskie Studia Społeczno-Ekonomiczne”, nr 3, s. 191-199.
- Misiarz J., *Integracja klasy – co to, tak naprawdę znaczy?*, <https://cdw.edu.pl/integracja-klasy-co-to-tak-naprawde-znaczy/>.
- Okoń W. (1984), *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- Owczarek S. (2001), *Gimnastyka przedszkolaka*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Parkita E. (2013), *Muzyczna aktywność percepcyjna dzieci w wieku przedszkolnym*, „Studia Pedagogiczne. Problemy społeczne, edukacyjne i artystyczne”, nr 22, s. 145-161.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku, (Dz.U. 2017, poz. 356).
- Strykowski W. (2005), *Kompetencje współczesnego nauczyciela*, Wydawnictwo UAM, Poznań.
- Szpyrka T. (2010), *Twórczość dzieci jako źródło inspiracji artystów początku XX wieku*, [w:] Mendecka G. (red.), *Oblicza twórczości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 13-30.
- Trzcionka-Wieczorek A. (2017), *Aktywność muzyczna dzieci w środowisku przedszkolnym – refleksje z prowadzonych badań*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna”, vol. 5, s. 219-227.
- Twardowski A. (2014), *Nowa koncepcja wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci z niepełnosprawnościami*, „Forum Pedagogiczne”, nr 1, s. 15-33.
- Wasilewska J., (2021), *Drużyna marzeń. Program wychowania przedszkolnego*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.